

מקרי רצח בחברה הערבית: תמונת מצב כמותנית

אסטבן קלור | 2 באוגוסט, 2023 | גיליון 1749

מאמר זה מציג מסד נתונים חדש ומפורט על אודות כל מקרי הרצח וקורבנותיהם שאירעו בחברה הערבית מ-2012 ועד היום – 999 בסך הכול. הנתונים מציגים את העלייה הניכרת והמשמעותית במקרי רצח על פני זמן, עם צפי ל-262 נרצחים בשנה הנוכחית. כן מלמדים הנתונים כי האלימות אינה מוגבלת לאזורים מסוימים, אלא מתפשטת לכל מקום שבו יש אוכלוסייה ערבית. העלייה במקרי רצח בחברה הערבית נובעת מהתגברות הפעילות העבריינית של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות באזורים מסוימים, בפרט נצרת, רמלה ולוד. שינוי תמהיל הרציחות משפיע על תפקוד המשטרה, המצליחה לפענח פחות מ-10 אחוזים של מקרי רצח שמקורם בפעילות העבריינית של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות. לסיכום, הנתונים מראים כי דרוש גיבוש תוכנית מערכתית ארוכת טווח למיגור הפשיעה בחברה הערבית.

במכון למחקרי ביטחון לאומי נבנה מסד נתונים על אודות כל מקרי הרצח בחברה הערבית מ-2012 ועד היום. זאת, על בסיס מקורות גלויים, הכוללים את שמות הנרצחים והנרצחות הנאספים ב-"יוזמות אברהם" ו-"מרכז אמאן", וכן על סמך העיתונות העברית והערבית. מסד הנתונים כולל מידע על 999 הקורבנות בין ינואר 2012 לסוף יוני 2023. מדובר בנתונים מפורטים למדי לגבי כל נרצח ונרצחת, הכוללים שם, מגדר, גיל ומקום המגורים בעת הרצח. מסד הנתונים כולל גם מידע על אודות הרקע העיקרי לרצח - אלימות בתוך המשפחה, מאבקים בין חמולות או ארגוני פשע, אלימות ברחובות, סכסוך אישי. בנוסף, באמצעות הודעות שנמסרו על ידי המשטרה והפרקליטות, ניתן להסיק האם הרצח פוענח על ידי המשטרה והאם הפרקליטות הגישה כתב אישום.

הסתכלות ראשונית בנתונים מלמדת רבות על אודות מחוללי האלימות בחברה הערבית ובה בעת על אודות תפקוד המשטרה:

- באפריל 2019 נרצחה נג'לאא אל-עמורי, בת 19 מלוד. נג'לאא נרצחה על ידי אחיה שהתנגד לאורח חייה. הוא חנק אותה בביתה וקבר אותה בבור בשטח פתוח בסמוך לתל חדיד. המשטרה פענחה את הרצח ביוני באותה שנה.
- בני הדודים עלי ומחמוד פאחורי (בני 17 ו-25 בהתאמה) מנצרת נורו למוות ביוני 2022 על ידי אלמונים כששהו במכונית. הם שניים מהקורבנות הרבים שגבה עד כה סכסוך הדמים בין משפחות הפשע בכרי וחרירי. ככל הידוע, הרצח שלהם עדיין לא פוענח.

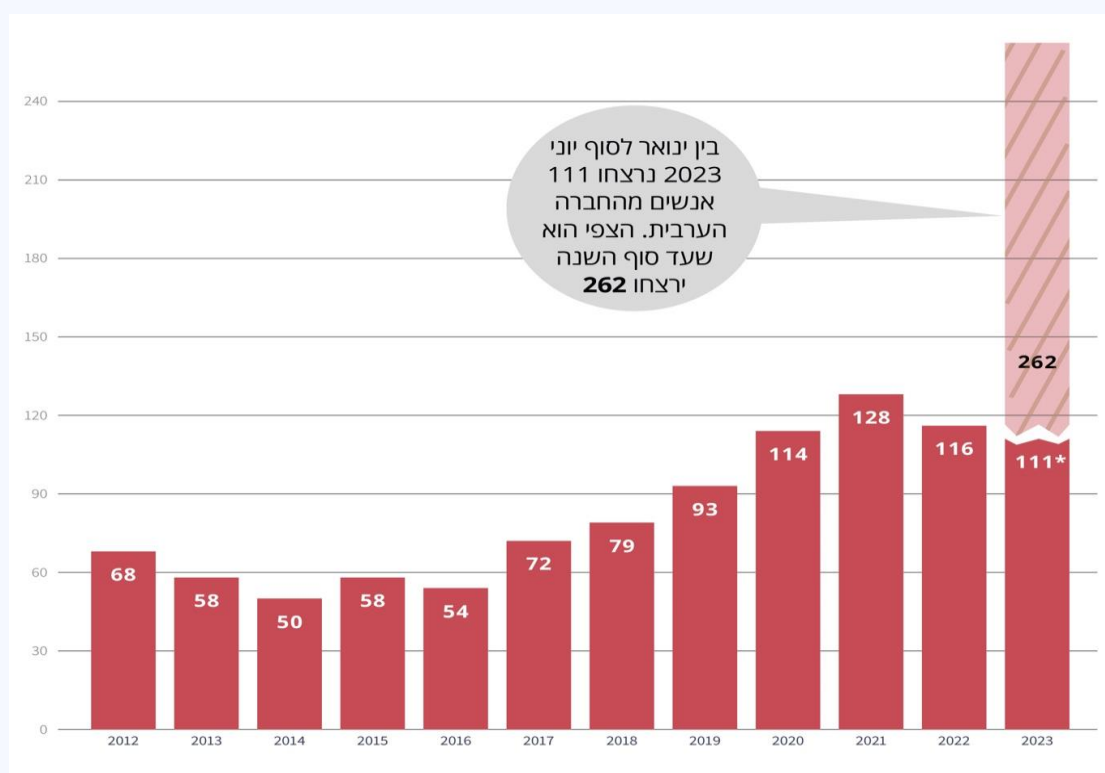
- הרצח של מוחמד עמאש מ-ג'יסר א-זרקא בפברואר 2023. מוחמד, בן 24 במוותו, נרצח על ידי בן דודו רמאח עמאש (בן 23) אחרי סכסוך מתמשך בין השניים שנגמר במריבה על מעיל. הפרקליטות הגישה כתב אישום נגד המואשם חודש אחרי הרצח.

דוגמאות אלה משקפות את התופעה הכוללת - הרקע והמאפיינים הבולטים של הרוצחים והנרצחים/ות. הן גם מצביעות על כך שהמטרה טובה מאוד בפינוח של מקרי רצח מסוג מסוים - אלימות בתוך המשפחה, סכסוך אישי בין הקורבן לרוצח - אך היא איננה מצליחה, ככלל, להתמודד עם מקרי רצח בהם מעורבים ארגוני פשע.

מסד הנתונים מאפשר ניתוח מעמיק של התופעה על ידי בחינה כוללת של מאפייני הקורבנות, יחד עם השונות בין המקרים במאפייני המרחב והזמן. באמצעותו, אפשר לחקור את הקשר בין אלימות בחברה הערבית לבין מאפיינים מסוימים של החברה הזו, המוזכרים לעיתים קרובות כמחוללי פשיעה. הם כוללים, בין היתר, נשירה של צעירים ממערכת החינוך, עלייה במספר הנערים חסרי מעש, וחוסר נגישות לשוק העבודה ולשירותים בנקאים.

להלן ארבעה תרשימים המתארים בצורה כמותנית את המאפיינים העיקרים של הרציחות, הפוגעות לא רק בחברה הערבית עצמה, אלא גם בביטחון הפנים של מדינת ישראל במשמעותו הרחבה, הכוללת.

תרשים 1: מספר הנרצחים והנרצחות של החברה הערבית על פני זמן

תרשים 1 מראה את סך כל הנרצחים והנרצחות מהחברה הערבית על פני זמן. התרשים מתאר את העלייה המשמעותית באלימות שהחברה הערבית חוותה ב-10 השנים האחרונות וביתר

שאת החל משנת 2017. בשנים אלה, בממוצע 58 אחוזים מהרציחות התרחשו במחצית השנייה של השנה. בקצב הנוכחי, מספר הרציחות הצפוי בשנת 2023 עלול להגיע ל-262. מינואר 2012 עד יוני 2023 נרצחו 856 גברים ו-143 נשים. גילם הממוצע של הנרצחים הוא 33 ושל הנרצחות הוא 34. מספר הנשים הנרצחות הוא קבוע למדי על פני זמן, ועומד על ממוצע של 12 קורבנות בשנה, בעוד מספר הגברים הנרצחים עולה במידה משמעותית על פני זמן. עובדה זו מאששת את הטענה שלפיה רוב העלייה ברציחות נובעת מהגברת הפעילות של ארגוני פשע ומאבקי כוח בין חמולות, המשפיעות על רצח גברים, ולא כתוצאה מאלימות בתוך המשפחה, המשפיעה ברובה על רצח נשים.

תרשים 2: מפת חום של מספר הנרצחים משנת 2017 עד יוני 2023, לפי אזורים טבעיים

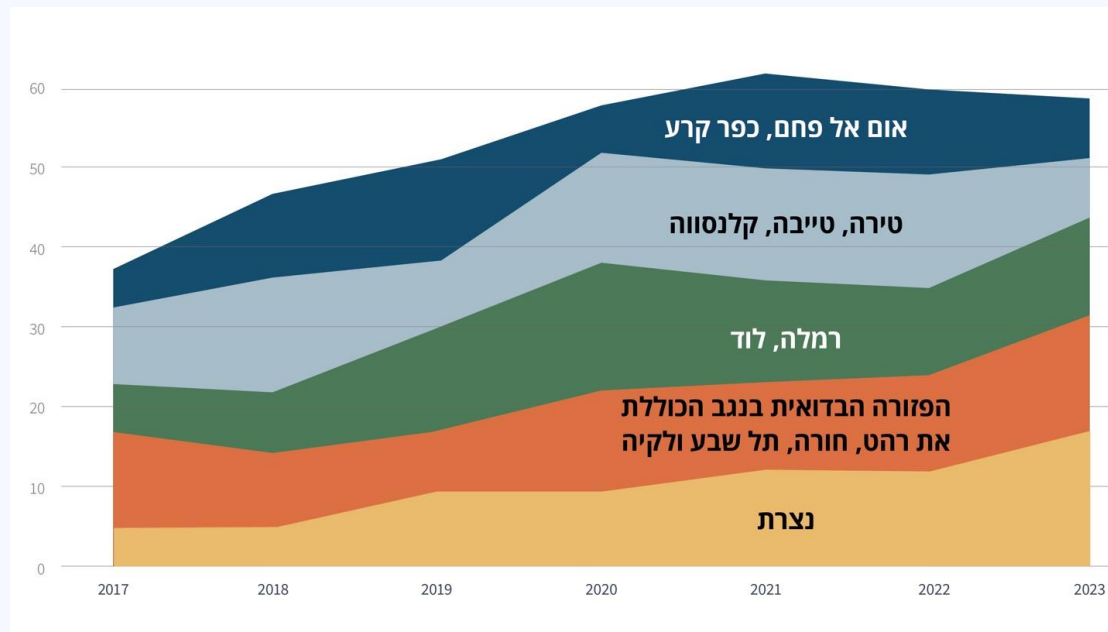

ישראל מחולקת ל-52 אזורים טבעיים המשתרעים על פני כל שטח המדינה, כולל אזור טבעי אחד ליהודה ושומרון. כאשר מחלקים את הנרצחים לפי אזורים טבעיים, אנו רואים בבירור שהאלימות בחברה הערבית מתפרסת בכל הארץ מצפון לדרום. יש חמישה אזורים טבעיים עם ממוצע של מעל 10 נרצחים/ות בשנה בתקופה זו.

1. נצרת (69),
2. אום אל-פחם וכפר קרע (66),
3. טירה, טייבה וקלנסווה (80),
4. רמלה ולוד (79),
5. הפזורה הבדואית בנגב הכוללת את רהט, חורה, תל שבע ולקיה (80 נרצחים/ות).

המפה גם מראה שהאלימות אינה מוגבלת לאזורים מסוימים, אלא מתפשטת לכל מקום בו יש אוכלוסייה ערבית, כולל שלוש הערים הגדולות בישראל, ירושלים (45), תל אביב-יפו (40), ואזור חיפה (31).

תרשים 3: מספר הנרצחים משנת 2017 עד יוני 2023 על פני זמן ואזורים טבעיים

מספר הנרצחים באזורים טבעיים משתנה מאוד על פני זמן. סך הנרצחים בנצרת, רמלה-לוד וברהט, חורה, תל שבע, ולקיה היה מתחת ל-25 נרצחים בשנה לפני חמש שנים (באזורים אלה נרצחו כ-30 אחוזים מסך הנרצחים באותה שנה). מספר זה עלה במידה משמעותית למעל מ-40 נרצחים במחצית הראשונה של 2023 (כ-40 אחוז מסך הנרצחים ב-2023). בניגוד לעלייה המשמעותית באלימות באזורים האלה, נרשמה ירידה על פני זמן במספר הנרצחים במקומות אחרים, דוגמת תל אביב-יפו, אום אל-פחם וכפר קרע. תנודות אלה מקורן במחוללי מקרי הרצח, כפי שנראה בתרשים הבא.

הרקע לרציחות

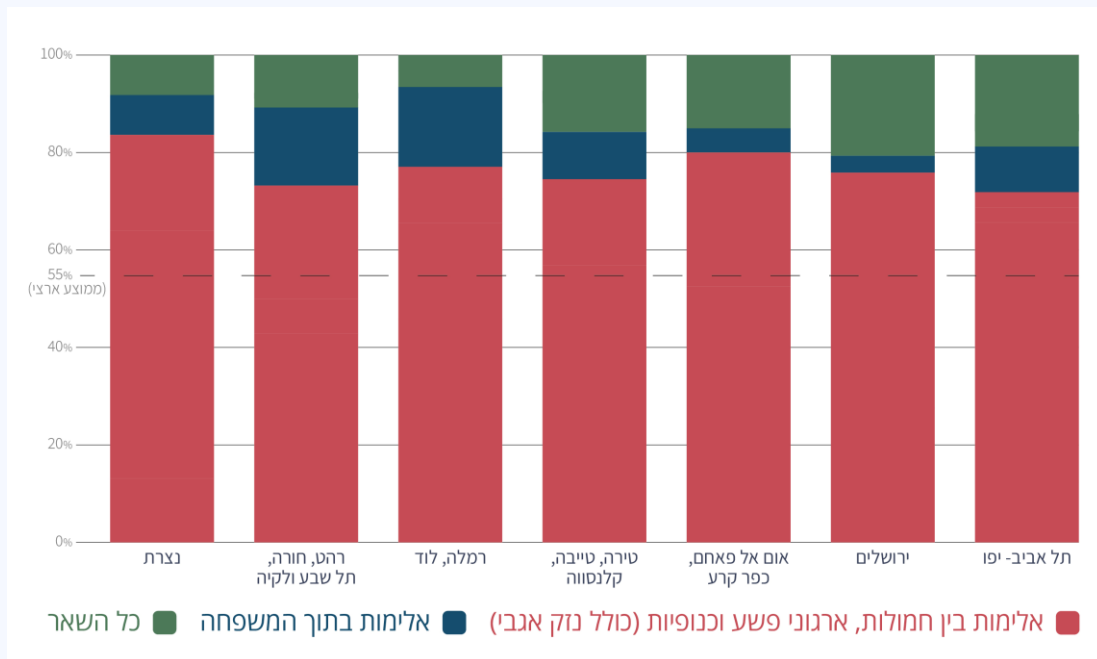
בבניית מסד הנתונים הסתמכנו על כתבות בעיתונות ועל הודעות דוברות המשטרה והפרקליטות, על מנת לקטלג את רקע המקרים לפי קטגוריות שונות. מדובר במאמץ מחקרי מאתגר. קודם כל, עבור כמעט 30 אחוזים ממקרי הרצח, הרקע אינו ידוע או אינו מוזכר בעיתונות. אבל גם במקרים בהם יש תיאור של הרקע לאירוע הרצח, לעיתים קרובות לא קל להבדיל על סמך הכתבות בין אלימות בין חמולות, אלימות בין ארגוני פשע, לבין אלימות ספונטנית שפרצה ברחוב בין כנופיות שונות. חשוב לקחת בחשבון את ההסתייגות הזו כאשר מתייחסים לנתונים דלהלן. כתוצאה מכך, בנייתו נחלק את רקע האירוע לשתי משפחות שונות: אירועים הקשורים לאלימות של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות מול כל שאר האירועים.

לוח 1: רקע הרציחות משנת 2017 עד סוף יוני 2023

מספר רציחות (אחוז מסך הכול)	רקע לאירוע
145 (20%)	אלימות בין חמולות
136 (19%)	ארגוני פשע
52 (7%)	קטטות ברחובות (כנופיות)
58 (8%)	נזק אגבי
391 (55%)	סה"כ אלימות של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות (כולל נזק אגבי)
53 (7%)	אלימות בתוך המשפחה
42 (6%)	פושע שנרצח בעת ביצוע פשע
16 (2%)	עימות אישי
211 (30%)	לא ידוע
713 (100)	סך הכול

לוח 1 מראה שגם אם קיימת שונות רבה ברקע לרציחות, יותר ממחציתן מקורן בפעילות של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות, האחראיות ל-391 מהמקרים מאז ינואר 2017. "עימות אישי" מתייחס לרוב לעימות בין שני אנשים על רקע ויכוח שהתפתח ספונטנית, לדוגמה כתוצאה מריב על חנייה או תאונת דרכים. הקטגוריה "פושע שנרצח בעת ביצוע פשע" מתייחסת לרוב למקרים שבהם גנב נורה במהלך שוד.

תרשים 4: רקע מאחורי הרציחות לפי אזורים טבעיים

תרשים 4 מציג את התפלגות הרקע של הרציחות באזורים השונים (לגבי המקרים בהם ידוע רקע האירוע). התרשים מראה שאחוז הרציחות שמקורן בפעילות של חמולות, ארגוני פשע וכנופיות גבוה הרבה יותר באזורים אלימים לעומת הממוצע הכללי בארץ. הוא נע בין 72 אחוזים בתל אביב-יפו לבין 83 אחוז בנצרת, לעומת 55 אחוזים בכל הארץ. אחוז הרציחות שמקורן על הרקע הזה גם עולה על פני זמן והוא האחראי הבלעדי לעליית מספר הרציחות בחברה הערבית. יצוין שאחוז הרציחות בתוך המשפחה גבוה במיוחד בפזורה הבדואית וברמלה-לוד (16 אחוזים בכל אחד מהאזורים האלה) לעומת הממוצע הארצי - שבעה אחוזים. שינוי תמהיל הרציחות משפיע על תפקוד המשטרה. לפי הנתונים שלנו, המשטרה מצליחה לפענח כמעט את כל הרציחות שמקורן בעימות אישי ובאלימות בתוך המשפחה. לעומת זאת, היא מתקשה מאוד לפענח רציחות עם רקע חמולתי, ארגוני פשיעה או כנופיות: שיעורי פענוח של רציחות עם רקעים אלה הינם מתחת ל-10 אחוזים. כלומר: ההתדרדרות בשיעורי פענוח של רציחות על פני זמן ובאזורים שונים לא נובעת רק מהיחלשות המשטרה במחוזות השונים, אלא גם כתוצאה משינוי תמהיל הרקע של מקרי הרצח על פני זמן ובין האזורים השונים בארץ.

סיכום

במאמר זה מתואר מסד נתונים חדש של כל מקרי הרצח בחברה הערבית מ-2012 עד היום. המכון למחקרי ביטחון לאומי מעמיד את מסד הנתונים לשימוש חופשי של כל חוקר או חוקרת המתעניינים בנושא, בתקווה שהמחקרים שלהם יסייעו להבין את מחוללי הפשיעה והאלימות בחברה הערבית על מנת למגר אותם.

מטרתנו העיקרית היא לתרום לגיבוש תוכנית מערכתית ארוכת טווח למיגור הפשיעה בחברה הערבית. תוכנית זו חייבת לכלול לא יותר אכיפה בלבד, אלא גם לטפל בתשתיות, בחינוך, ברווחה, בשיקום עבריינים, בתעסוקה, ובנגישות לשירותי בנקאות של המגזר הערבי. אם למדנו משהו מאז תחילת השנה, מדיניות מבוססת על הבטחות להקמת המשמר הלאומי ועל איומים להפעלת כוח חסר הבחנה אינה אפקטיבית במיגור הפשיעה והאלימות. אפילו אם המשמר הלאומי יהיה יעיל במיגור הפשיעה, כפי ששר הביטחון לאומי מבטיח, הוא אינו רלוונטי בטווח הקצר. עד הקמתו והפעלתו, מאות אזרחים ישלמו בחייהם (ועוד עשרות אלפים יסבלו) כתוצאה מחוסר התפקוד הנוכחי של גורמי האכיפה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט